

Lege, preferință de timp și criminalitate

Alexandru Odea

Universitatea „Transilvania” din Brașov

Abstract: *This article focuses on the theoretical research of the nature and the dynamics of the mechanisms and relations between the political system, legislative system, social time preference and the criminal phenomenon. The article has three parts: the first part contains the study of the general phenomenon of time preference; the second part contains the study of the relations between the political system and the legislative system, the incentive structure implied and the effects on the social time preference; and the last part contains the relation between the rise of social time preference and the criminal phenomenon. The research will show that the legislative system produces uncertainty in the social relations and the rise of social time preference. This rise of the social time preference stimulates the rise in criminal rate beyond the level that would have been reached in the absence of this rise (of the social time preference).*

Keywords: legislation, incentive structure, time preference, certainty, class culture, criminality, anomie.

Cuvinte-cheie: legislație, structură de stimulente, preferință de timp, certitudine, cultură de clasă, criminalitate, anomie.

Fenomenul preferinței de timp

Conform naturii umane, individul acționează, individul are scopuri și în funcție de aceste scopuri, pentru a le atinge, operează anumite alegeri în planul mijloacelor specifice. Aceste alegeri sunt implicate de un postulat empiric, anume că mijloacele de atingere a scopurilor sunt rare în raport cu scopurile specifice. De aceea, indivizii sunt nevoiți prin natura lucrurilor și a realității înconjurătoare să aloce unitățile mijloacelor rare către nevoile cele mai stringente exprimate sub forma ierarhiei scopurilor specifice de la un moment dat. Individul își fixează o ierarhie a scopurilor (sau o scală a valorilor după terminologia teoriei subiective a valorii din știința economică) dată fiind constrângerea rarității mijloacelor din realitate și implicit a timpului. Într-o lume guvernată de cunoașterea perfectă, de absența timpului

și de absența rarității bunurilor, acțiunea umană este imposibilă. Acțiunea umană este posibilă doar în condițiile încercării individului de a înlocui o situație în care se află și pe care o valorizează subiectiv ca fiind nesatisfăcătoare cu o altă situație pe care o valorizează *ex ante* ca fiind mai bună. Este evident astfel că într-o lume în care viața unui individ este limitată, iar bunurile de care se poate folosi pentru a-și atinge scopurile sunt rare, individul alege invariabil, *ceteris paribus*, aceleași bunuri în prezent decât aceleași bunuri în viitor; dacă nu ar prefera același bun în prezent, ci l-ar prefera în viitor, el ar amâna continuu satisfacerea prezentă pentru o satisfacere în viitor, iar acest lucru nu ar însemna decât economisirea în continuu fără consum (Mises, 1996, 484). Acesta este fenomenul preferinței de timp. Constrâns de preferința de timp, individul alege bunul viitor în locul celui prezent doar în condițiile obținerii

unei cantități mai mari de bunuri în viitor, ceea ce explică fenomenul dobânzii. Rata preferinței de timp reflectă mărimea recompensei bunurilor prezente asupra bunurilor viitoare precum și proporția economisirii și a investiției. La nivel social, ca indicator, rata dobânzii reprezintă suma tuturor ratelor preferințelor de timp individuale reflectând rata socială a preferinței de timp și echilibrarea economisirilor cu investițiile la nivel social (Hoppe, 2001, 2). Când rata dobânzii crește (preferință de timp mare, consum mare), indicatorul arată că există mai puține resurse disponibile la nivel social pentru a susține investițiile în structura de producție, iar atunci când rata dobânzii indică scădere (preferință de timp redusă, consum redus), acest lucru înseamnă că sunt mai multe resurse disponibile la nivel social, pentru a susține investițiile. Cu cât scade preferința de timp la nivel social, cu atât orientarea pe termen lung este mai pregnantă, iar indivizii investesc mai mult în structura de producție pentru a mări stocul de bunuri în viitor concomitent cu îmbunătățirea calitativă a acestor bunuri. Cu cât rata dobânzii la nivel social scade, cu atât este indicată o creștere a economisirilor, condiție necesară investițiilor noi și dezvoltării structurii de producție, fenomene care aduc o mai mare acumulare de bunuri prezente și o mai mare posibilitate de investiții în viitor. Toate acestea au ca efect un nivel de trai mai ridicat al individului în societate și fundamental, inițierea procesului civilizațional (Hoppe, 2001, 7).

Ca exemplu din literatura clasică sociologică, preferința de timp redusă la nivel social este paradigmatică în teoria lui Max Weber (2005) cu privire la etica protestantă și spiritul capitalismului: orizontul de referință pentru acțiunile din prezent depășește viața pe pământ. Orientarea spre prezent este minimă, consumul este minim raportat la activitatea productivă ca semn al salvării în viața de apoi: cu alte cuvinte, amânarea consumului prezent (consumul care ar depăși necesarul conservării forțelor pentru susținerea muncii – preferința de timp nu poate fi decât pozitivă), în vederea unui scop final nonmaterial, dincolo de viața pământească.

Actualmente, sistemul legal specific ordinii impuse de regimul politic și juridic (democrația și statul de drept) implică o serie de fenomene sociale care pot fi studiate sistematic cu ajutorul unei teorii sociologice care să integreze efectele legislației asupra creșterii ratei sociale a preferinței de timp și, în final, efectele asupra unei structuri de stimulente care favorizează apariția fenomenelor criminalității și devianței. Structura de stimulente are aici sensul de influență pe care anumite instituții și mecanisme sociale o exercită asupra motivațiilor indivizilor de a beneficia de pe urma stării de fapt, evitând în același timp costurile. Nu se poate presupune că a priori un set de instituții sociale date au un efect specific asupra motivațiilor indivizilor și asupra rezultatelor acțiunii. Însă poate fi susținut a posteriori că există anumite efecte specifice care apar recurent la nivel social ori de câte ori este implicată o structură specifică de stimulente asociată cu o structură specifică instituțională.

Legea sociologică de studiat în continuare poate fi formulată în felul următor: într-un mediu în care drepturile de proprietate sunt nesigure, preferința de timp va crește (orizontul de acțiune va scădea, indivizii fiind orientați spre prezent) la nivel social. Vom explora mecanismul prin care această nesiguranță socială crește, precum și consecințele creșterii ratei sociale a preferinței de timp cu referire specială la fenomenul criminalității.

Sistemul legislativ și creșterea preferinței sociale de timp

Eroarea este condiția naturală a acțiunii umane, iar această realitate este recunoscută implicit prin admiterea ideii că omul nu este omniscient – condiție absolut necesară pentru a cunoaște *ex ante toate* condițiile concrete ale mediului care îi pot distorsiona urmărirea eficientă a scopului. La o analiză atentă, eroarea implică ideea de cost de oportunitate: *ex ante*, există mai multe alternative de acțiune; *ex post*, poate fi revelată o eroare antreprenorială în alocarea resurselor spre scopuri care nu au adus rezultatele vizate inițial.

Absența erorii implică absența costului. Este evident că noțiunea de cost de oportunitate necesită o conceptualizare contrafactuală: tot ce știm factual este că resursele au fost alocate într-un anumit mod în trecut, însă contrafactual știm că resursele puteau fi alocate și altfel în funcție de ierarhia subiectivă a scopurilor stabilite la un moment dat. Astfel, știm că acțiunea factuală a implicat un cost al acțiunii contrafactice atunci când nu ne-am atins scopul vizat și urmărit factual. Exprimat simplu, acțiunea factuală este „ceea ce se vede”, iar acțiunea contrafactuală este „ceea ce nu se vede” (Bastiat, 2007, 1-48) (în general, dacă ar fi identificată o facultate specială a cercetătorului pentru a găsi legătura dintre cele două elemente constitutive ale acțiunii umane, cred că aceasta ar fi „imaginația sociologică” în sensul lui Mills ([1959]) prin care se leagă „ceea ce se vede” la nivel personal cu „ceea ce nu se vede” de cele mai multe ori la nivel social cu ochiul liber [Rughiniș, 2007, 22].

La limită, *ex ante* nu putem presupune că acțiunea lui X va fi în mod necesar eficientă, în sensul în care X își va atinge scopurile utilizând mijloacele specifice selectate. Certitudinea în sensul cunoașterii datelor concrete ale mediului în contextul căruia acțiunea se va desfășura în viitor este imposibilă. Dar acest lucru nu înseamnă că nu putem cunoaște *nimic* despre datele concrete în care se desfășoară acțiunea umană în viitor.

În contextul social intră variabile complexe implicate de acțiunile celorlalți participanți la jocul social (în cadrul diverselor sisteme). Formarea prețurilor în piață are loc *de facto* în fiecare zi. Nu putem anticipa decât cu un relativ succes că mâine prețul X va lua valoarea Y. Antreprenoriatul este răspunsul la incertitudine, iar din această perspectivă, antreprenoriatul reprezintă o dimensiune apriorică a acțiunii umane (nu numai a acțiunii economice, aceasta constituind o sferă mai restrânsă de acțiune). Conform experienței pe care o deține, antreprenorul (în sens larg, fiecare dintre noi) poate iniția acțiuni și își poate atinge scopul cu mijloace alese din mediul înconjurător în condițiile în care

cunoaște și anticipează corect manifestarea fenomenelor naturale și sociale care i-ar putea distorsiona atingerea scopurilor.

Dat fiind sistemul legislativ al regimului actual, autoritatea de stat este singurul emițător de legi care reglementează relațiile dintre indivizi în sistemul social. Legislația votată în parlament și ordonanțele de urgență ale guvernului (autoritate executivă care are dreptul de a legifera prin delegarea puterii legislative de la parlament) sunt adoptate cu privire la drepturile și obligațiile cetățenilor. Cu alte cuvinte, este modificată modalitatea în care drepturile de proprietate pot fi utilizate în mod legitim la un moment dat, sfera de cuprindere și conținutul drepturilor de proprietate. Problema principală constă în faptul că ceea ce este legitim cu privire la drepturile de proprietate se modifică literalmente în fiecare zi. Ca urmare, planificarea acțiunilor individuale (la nivel social) într-un astfel de context devine dificilă – nu mai suntem siguri că ne vom duce la capăt acțiunile din moment ce dreptul de a acționa este permis sau restricționat în funcție de legile promulgate sau abrogate în fiecare zi. Viitorul devine mult mai incert decât ar fi fost (contrafactual) în absența legislației volatile. Prin legislația volatilă, *short-run certainty of law* sau, cum este numită de Leoni (1991, 80), aproape orice lege promulgată azi poate fi modificată mâine sau poate fi abrogată (sau într-un orizont de timp apropiat). Acest aspect constituie *per se* posibilitatea manifestării erorii în masă în sistemul social (Hülsmann, 1998), tocmai pentru că este imposibil de anticipat ce lege se va promulga, sau se va modifica, sau se va abroga mâine. În aceste condiții, orice plan de acțiune, orice acțiune și orice rezultat care nu iau în considerare această natură instituțională a sistemului se află în eroare. Incertitudinea crescută cu privire la viitor duce la creșterea preferinței de timp la nivel social (Kinsella, 1995, 152). „Chiar numai actul de a legifera – a legifera în sistem democratic – mărește gradul de incertitudine. În loc să fie imuabilă și astfel predictibilă, legea devine din ce în ce mai flexibilă și impredictibilă. Ceea ce

este drept și nedrept astăzi poate nu va fi așa mâine. Viitorul va ține mai mult de hazard. În consecință, preferințele individuale de timp vor crește, consumul și orientarea pe termen scurt va fi stimulată și în același timp respectul pentru toate legile va fi subminat sistematic iar delincvența va fi impulsionată (pentru că dacă nu există nici un standard de neschimbat cu privire la ceea ce este „drept”, atunci nu există nici o definiție fermă a „delincvenței”)” (Hoppe, 2001, 31) Legea, din garantul ordinii sociale prin stabilirea clară a principiilor imuabile ale drepturilor de proprietate privată asupra propriei persoane (principiul „selfownership”) și asupra bunurilor dobândite nonagresiv prin apropiere originară (principiul de „homesteading”) și schimb liber (Rothbard, 1998), a devenit opusul garantului ordinii sociale, fiind mai mult instrumentul prin care diverse grupuri obțin avantajele imediate ale deținerii monopolului legislației prin puterea politică (Bastiat, 2007b).

Istoric, certitudinea legii poate fi înțeleasă în sensul a două tradiții : 1) în tradiția juridică greacă sau continentală, în care certitudinea legii înseamnă lege scrisă (cu precizie) și emisă de către stat (legislator) prin sistemul legislativ – certitudinea este „pe termen scurt” ; 2) în tradiția juridică romană sau „common law” în care certitudinea legii înseamnă stabilitatea legii în timp, aceasta nefiind rezultatul activității unui legislator ca unic decident asupra regulilor de urmat – certitudinea legii este „pe termen lung”. În tradiția juridică romană, *leges*, adică legile emise de stat, aveau statutul de legi constituționale sau legi administrative și se raportau indirect la *jus civile*, legea privată (Leoni, 1991, 70-94). În tradiția continentală se dezvoltă principiul de *droit administratif* : legile sunt rezultatul acțiunii legislatorului, acesta având puterea de a le adopta, modifica etc. (Mulligan, 2007, 25). În contrast, principiul juridic anglo-american de „rule of law”, vizibil în istoria evoluției „common law”, avea în centru ideea conform căreia legile nu sunt rezultatul unui legislator care are dreptul să le modifice pe termen scurt, ci

legile sunt obiectul investigației științifice a juriștilor, la fel cum *jus civile* era obiectul de studiu al juriștilor romani cărora persoanele angajate în dispute le încredințau cazurile (Leoni, 1991, 85-86). Pe lângă cele două tipuri de certitudine, celor două tradiții juridice enunțate le-ar corespunde două moduri distincte de raportare la lege, precum și două sisteme instituționale diferite : tradiției grecești și continentale îi corespunde principiul „law-making” specific legislației contemporane emise de la centru de stat ; tradiției romane și „common-law” îi corespunde principiul „law-discovery” conform căruia legea este descoperită de juriști (într-un sistem descentralizat în cazul sistemului roman) în mare măsură ghidați de precedente și cutume, legea manifestând un grad înalt de stabilitate în timp și astfel un grad înalt de predictibilitate (Kinsella, 1995, 144-145).

La o analiză atentă a textului actual al Constituției României putem concluziona că sistemul legal din România are în centrul său legislația, iar legislatorul, emitentul ei, este statul. Constituția României specifică : „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legiuitoare a țării.” (Art. 61, al. 1) ; „Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.” (Art. 73, al. 1) ; „Prin lege organică se reglementează : 1) organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi.” (Art. 73, al. 3, litera l) ; „Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.” (Art. 115, al. 1). De fapt, articolul 73, alineat 3, litera l intră în contradicție cu articolul 133, alineat 1 : „Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției” ; cum poate fi justiția independentă dacă Parlamentul reglementează prin lege organică organizarea și funcționarea instituției care este garantul independenței justiției ?

Conform unui raport al Institutului Pro (2006), realizat pe primele 20 de luni ale

fiecărui mandat parlamentar, se constată : începând cu mandatul CDR s-au adoptat 384 de legi ; în mandatul PSD sunt adoptate 1.329 de legi, iar în mandatul PDL sunt adoptate 753 de legi. La acestea se adaugă actele și ordonanțele de urgență ale Guvernului (tot pe primele 20 de luni ale mandatelor) : în primul mandat, numărul total al actelor este de 1.697, iar ordonanțe de urgență sunt în număr de 108 ; în al doilea mandat, numărul total al actelor este de 2.453, din care 360 sunt ordonanțe de urgență, iar în ultimul mandat, numărul total de acte este de 2.957, din care 260 sunt ordonanțe de urgență. La limită, putem spune că drepturile de proprietate sunt scrise și rescrise în fiecare zi, fapt ce nu poate fi considerat fără urmări asupra acțiunilor indivizilor și atingerii obiectivelor lor. Dimpotrivă, cu cât legislațiile se multiplică și cu cât ambiguitatea definirii drepturilor de proprietate crește, cu atât viitorul este perceput ca nesigur de către indivizi, iar rata socială a preferinței de timp crește. Cu alte cuvinte, indivizii devin orientați spre prezent, fapt ce are o serie de consecințe nefaste asupra echilibrului și ordinii sociale.

Măsurarea realizată de Institutul Pro este realizată doar pe primele 20 de luni ale fiecărui mandat, însă, teoretic, există argumente solide pentru confirmarea ipotezei conform căreia pe măsură ce mandatul se apropie de sfârșit, legislațiile, ordonanțele de urgență și toate actele normative să se dubleze (cel puțin).

Un interes central al economiștilor este analiza naturii, cauzelor și efectelor stimulentele, anume circumstanțele care influențează motivațiile acțiunii umane spre angajarea în activități productive sau nonproductive (Hülsmann, 2006, 35). Se poate afirma că sociologii ar putea studia mai departe consecințele sociale ultime ale acestor decizii specifice ale indivizilor (spre acțiuni productive sau nonproductive).

În sistemul politic democratic, pozițiile de putere politică oferă controlul unei proprietăți publice provenite din activitățile productive anterioare ale societății. Problema principală cu care se confruntă sistemul democratic este faptul că cei aflați în pozițiile de control ale proprietății publice, acționând

ca administratori ai acesteia și confruntându-se cu faptul că la sfârșitul unui mandat este plauzibil să piardă pozițiile de control politic, sunt stimulați tocmai de aceste circumstanțe să extragă cât mai multe beneficii prin redistribuția resurselor proprietății publice în interes propriu și în interesul grupurilor care au sprijinit și sprijină ascensiunea și menținerea pozițiilor politice actuale (Hoppe, 2001, 48). În aceste condiții structurale, sistemul legislativ constituie cadrul instituțional de funcționare a redistribuției, și cum redistribuția resurselor prin instrumentul legislativ implică beneficiari și perdanți avem de-a face cu fenomenul jocului cu sumă nulă. Instituționalizarea jocului cu sumă nulă implică fenomenul hazardului moral al celor care profită de pe urma pierderilor suferite de ceilalți și care sunt stimulați să profite în continuare (Hülsmann, 2006). Cu alte cuvinte, căutarea de privilegii prin legislație și conservarea acestora implică întotdeauna beneficii de partea grupurilor protejate de legislație și costuri care sunt suportate de alte grupuri sociale. Acest aspect creează o stare conflictuală în societate și conduce la o competiție acerbă între grupuri pentru privilegiile oferite de legislație și putere. Toate grupurile se luptă pentru obținerea controlului asupra aparatului legislativ. Această competiție pentru privilegii produce o inflație de legi care reglementează aproape orice aspect al vieții în societate. Societatea devine dintr-o societate bazată pe antreprenoriat real și activități economice sănătoase, o societate de „rent-seeking” (DiLorenzo, 2002 ; Benson, 2005) cu efectul general al abandonării activităților productive. Populația se orientează mai mult spre activități de lobby și de structurare a cererii pentru legi de protecție din partea statului, decât spre investiții în muncă și producție cu resurse proprii dobândite nonagresiv (Hoppe, 1989, 30-31). În această situație ne confruntăm cu o schimbare a întregii structuri de caracter la nivel social : de la indivizi orientați pe termen lung, indivizi productivi și angajați în jocuri cu sumă pozitivă, adică în schimburi reciproc avantajoase cu alți indivizi într-o rețea din ce în ce mai extinsă

de diviziune a muncii, spre indivizi cu motivații de câștig pe termen scurt indiferent de consecințele asupra partenerului.

Încrederea dintre indivizi este redusă semnificativ, aceștia devin rezervați sau chiar se abțin să intre în tranzacții cu ceilalți indivizi. Astfel, încrederea contractuală este subminată sistematic – persoanele nu se mai angajează în schimburi reciproc avantajoase (joc cu sumă nenulă) pentru că nu mai percep conservarea în timp a condițiilor stabilite și trasate *ex ante* de comun acord. Cu alte cuvinte, costurile tranzacționale cresc, iar valorile etice în schimburile contractuale își pierd substanța transformându-se într-un management al aparențelor, într-o cosmetizare a intențiilor pentru a profita de speculațiile pe termen scurt. Merton observă excelent în formularea teoriei tensiunii sociale și anomiei exact acest aspect: „când se produce o schimbare de accent dinspre satisfacțiile derivate din competiție spre un interes exclusiv al succesului din competiție, tensiunea rezultată conduce la căderea întregii structuri regulatorii. [...] În asemenea situații, așa cum a observat Hobbes, forța și frauda devin singurele virtuți în funcție de eficiența lor relativă în atingerea scopurilor” (1938, 682).

Am putea spune că indivizii se raportează din ce în ce mai mult la *mijloace politice* și din ce în ce mai puțin la *mijloace economice* pentru îndeplinirea scopurilor, după celebra distincție a sociologului german Franz Oppenheimer (1926). Iar înțelegerea relației dinamice dintre mijloacele politice și cele economice înseamnă înțelegerea faptului că dezvoltarea primelor se produce *neapărat* în detrimentul celor din urmă. O societate axată pe mijloace politice tinde să submineze în ritm accelerat capitalul civilizațional construit de generații întregi cu eforturi și sacrificii majore. La ritmul accelerat al dezintegrării sociale contribuie și delincvența care înfloreste într-un mediu social incert și conflictual în care preferința socială de timp atinge cote înalte, iar jocul cu sumă nulă este instituționalizat prin utilizarea pe scară largă a mijloacelor politice mai degrabă decât a mijloacelor economice.

Creșterea preferinței sociale de timp și criminalitatea

Am subliniat datele mediului care favorizează creșterea ratei delincvenței: transformarea legii din garant al ordinii sociale și rezolvării pașnice a disputelor într-un instrument conflictual de dominare între grupuri angajate în competiția pentru putere și privilegiile puterii; inflația legislativă ca urmare a competiției politice ca joc instituționalizat al *homo homini lupus est*; estomparea graniței dintre „drept” și „nedrept”; incertitudinea cu privire la viitor și creșterea preferinței sociale de timp ca efecte ale inflației legislative; mijloacele politice și competiția pentru controlul privilegiilor oferite de aceste mijloace. Toate acestea conduc în final la dispariția valorilor morale din societate și instalarea anomiei. Societatea devine anomică în sensul apariției unui *vid real* al regulilor, deși *nominal* aceste reguli sunt enunțate în scris în fiecare dintre legislațiile adoptate.

Teoriile clasice ale devianței formulate de Durkheim (2004) și Merton (1938) nu reușesc să ofere o perspectivă sistematică asupra dinamicii fenomenului devianței și delincvenței. Teoria durkheimiană eșuează mai ales din cauza metodologiei holist-organiciste care concepe crima (în sens larg) ca o necesitate de integrare funcțională a sistemului social în ansamblu: „Crima este necesară, ea este legată de condițiile fundamentale ale oricărei vieți sociale, dar prin aceasta chiar ea este folositoare; căci aceste condiții cu care este unită sunt ele însele indispensabile evoluției moralei și a dreptului” (Durkheim, 2004, 91).

Doctrina machiavelică „scopul scuză mijloacele” utilizată de Merton (1938, 681) explică acțiunea deviantului, dată fiind poziția sa în ierarhia socială, atunci când acesta aspiră la poziții de prestigiu reflectate cultural, însă intangibile ca mijloace social acceptate ca legitime. Devianța și criminalitatea apar ca efecte ale unui „cluster” de frustrări sociale, stimulând acțiuni care tind spre producerea anomiei, disoluției sociale. Principala scădere a acestei scheme teoretice este dată de faptul

că aceasta nu include dinamica elementelor specifice care cauzează o modificare a scopurilor culturale și a normelor instituționale (mijloacele legitime) de atingere a acestora. Schema spune doar că, date fiind scopurile culturale și mijloacele legitime sociale, structura socială se află în echilibru dacă există „conformism”, adică scopurile culturale sunt atinse cu mijloace legitime, iar structura socială se află în dezechilibru atunci când ori scopurile culturale sunt atinse cu mijloace nelegitime („inovatie”), ori mijloacele legitime devin scopuri în sine („ritualism”), ori structura socială este abandonată cu totul („evaziune”), ori propusă o nouă structură în locul celei vechi („rebeliune”). Schema relativizează sensul anomiei sociale, neînțelegând-o ca o absență a valorilor morale generată de vidul regulilor instituționale veritabile de respectare a drepturilor de proprietate; anomia este înțeleasă de Merton ca fiind generată de contradicția dintre aspirații și posibilități, factor declanșator al criminalității. O remarcă importantă este de punctat în analiza lui Merton – faptul că sărăcia nu este percepută ca o variabilă independentă în raport cu declanșarea fenomenului criminalității, ci ea se combină cu frustrarea generată de imposibilitatea atingerii scopurilor culturale cu mijloace legitime.

O altă poziție interesantă este teoria criminalității propusă de Edward C. Banfield (1974) care include dinamica fenomenului preferinței de timp în explicarea devianței și criminalității. În această teorie, crima depinde de două seturi de variabile: pe de-o parte, variabilele care determină *propensiunea* („propensity”) spre delincvență: cultură de clasă, trăsături de personalitate (dar și gen și vârstă); pe de altă parte, variabilele situaționale care determină *stimulentul* („inducement”) delincvenței: numărul de polițiști alocat în diverse zone, mărimea salariilor acestora etc. Cu ajutorul celor două seturi de variabile, Banfield definește tendința spre crimă sau probabilitatea de producere a actului criminal („proneness to crime”) ca fiind strict dependentă de propensiune și stimulentul situațional. Propensiunea și stimu-

lentul situațional (sau „structura ocaziilor”) (Ogien, 2002, 116-119) pot fi influențate sau determinate de variabile ca alienare, locuințe restrânse și insalubre, școlarizare precară. Aceste variabile însă nu pot explica direct creșterea sau scăderea ratei criminalității.

Asumția de bază a lui Banfield, specifică sociologiei acționiste, cum este numită de Cusson (2005, 484-494), este că individul, favorizat de acești factori, va percepe diverse alternative de acțiune dintre care o va alege pe aceea pe care o consideră potențial maximală în privința beneficiilor pe care le va produce și minimală în raport cu costurile implicate. Beneficiile sunt de natură materială sau nonmaterială: bani, bunuri, plăcerea violenței, recunoașterea și respectul în ochii altora etc. Atunci când indivizii percep că într-un context costurile unei acțiuni criminale excedează beneficiile, ei nu vor iniția acțiunea; de asemenea, dacă beneficiile excedează costurile, dar există posibilitatea unei acțiuni noncriminale mai profitabile, ei nu vor iniția acțiunea criminală. În acest calcul antreprenorial al crimei intră propensiunea și stimulentele situaționale. Banfield clasifică o serie de elemente în funcție de care propensiunea spre crimă este favorizată sau defavorizată: 1) tipurile de moralitate: *preconvențională* – acțiunea „bună” este cea de succes, iar acțiunea „rea” este cea care nu aduce nici un beneficiu, fără vreo legătură cu ceea ce e acceptat oficial ca fiind bine sau rău; *convențională* – distincția dintre bine și rău este înțeleasă în sensul definiției oficiale, general acceptate social; *postconvențională* – distincția dintre bine și rău este înțeleasă în acord cu o serie de norme stabilite personal, care pot sau nu să fie aceleași cu cele oficiale; 2) puterea eului: stăpânirea de sine, controlul asupra sinelui și asupra propriilor acțiuni; 3) orizontul temporal: cu cât individul este mai orientat spre prezent, cu atât mai puțin se gândește la consecințele acțiunilor sale; 4) gustul pentru risc: individul înclinat spre risc are mai puține inhibiții spre crimă; 5) voința de a răni: indivizii lipsiți de repulsia față de violență sunt mai puțin înclinați să evite acțiunea

criminală. Deși aceste caracteristici se întâlnesc în diverse combinații la toți indivizii din societate, Banfield oferă un tip ideal al criminalului responsabil de cele mai grave delict: individul cu o moralitate de tip preconvențional, cu stăpânire de sine mică, orientat spre prezent, pasionat de risc și cu un grad scăzut de dezgust față de violența fizică. Dacă i se adaugă și valori ale variabilelor socio-economico-demografice ca venit redus, gen masculin și tinerețe, atunci acesta este individul cu cea mai ridicată propensiune spre crimă și pentru care variabilele situaționale sunt cel mai puțin de luat în calcul înaintea săvârșirii faptei. Este de remarcat că există o relație sistematică între creșterea preferinței de timp și creșterea comportamentului criminal, iar explicația ar consta în faptul că pedeapsa în viitor este insignifiantă în comparație cu beneficiile actului criminal din prezent. În plus, pentru a obține un venit prin munca pe piață, un anumit grad de răbdare și sacrificiu sunt necesare, caracteristici pe care persoana orientată spre prezent nu le posedă.

Banfield nu se oprește aici, în funcție de aceste caracteristici, remarcă faptul că în clasele inferioare ale societății, populate în cea mai mare măsură de indivizi cu aceste caracteristici personale, rata criminalității este cea mai ridicată. Cultura de clasă a indivizilor din clasele inferioare cuprinde aceste elemente care măresc propensiunea spre crimă, spre deosebire de cultura de clasă mijlocie în cadrul căreia indivizii pot fi caracterizați ca având o moralitate convențională, nu își asumă riscuri decât extrem de rar, au o stăpânire de sine relativ puternică, tind să fie orientați pe termen lung spre dezvoltarea unei cariere în cadrul limitelor stabilite de lege și sunt nonviolente. Cultura clasei superioare este caracterizată de o preferință de timp scăzută, grad înalt de stăpânire de sine, disponibilitate de risc scăzută, tip de moralitate postconvențional, dezgust pentru violența fizică. Indivizii clasei superioare și cei din clase de mijloc (atunci când se creează deficite de socializare) manifestă înclinații spre delincvență

și devianță mai ales la vârsta adolescenței, având ca motivație „încercarea experiențelor” sau „distracția” fără a se implica în acțiuni violente fizic sau furt în măsura în care aceste acte „produc adrenalină”; sunt atenți însă la factorul ocaziilor și nu acționează decât atunci când situația o permite având costuri mari în plan reputațional (fac parte din familii care prețuiesc reputația). Banfield admite că indivizii nu sunt predeterminați în pozițiile de clasă, ci că există indivizi în fiecare clasă care manifestă caracteristici personale specifice culturii celorlalte clase; acest lucru impulsionează mobilitatea socială verticală (Banfield, 1974, 179-210).

Principala problemă în schema teoretică a lui Banfield, ca și în cazul lui Merton, este lipsa analizei dinamice a cauzelor creșterii ratei criminalității, fapt ce îl pune în poziția de a se aștepta la mobilitatea socială verticală a populației în condițiile în care nu oferă o explicație sistematică a interacțiunii dintre sistemul politic, sistemul legal și manifestarea specifică a structurii de stimulente înspre favorizarea caracteristicilor unei anumite culturi de clasă. Dacă societatea ar fi angajată în mod agregat într-o mobilitate socială verticală, acest lucru ar fi posibil numai în condițiile unui proces civilizațional ca urmare a adoptării pe scară largă din partea indivizilor din societate a unor trăsături de personalitate de tipul culturii de clasă superioară descrisă de Banfield. De remarcat un amendament foarte important în privința tipului de moralitate la nivel social: dacă tipul de moralitate este „postconvențional” în sensul lui Banfield, atunci aceste valori ar favoriza o propensiune mult mai mare spre o cultură de clasă inferioară și spre criminalitate din moment ce nu sunt definite clar și imuabil drepturile de proprietate și regulile respectării lor și nu sunt asumate valori universale valabile de „bine” și „rău”. Orice morală „preconvențională”, „convențională” sau „postconvențională” care tratează distincția dintre bine și rău ca fiind o convenție care poate fi schimbată oricând cu o altă convenție, introduce relativismul etic și imposibilitatea de a distinge între criminal și

noncriminal, între deviant și nondeviant, astfel ideea de societate devine o absurditate, iar cooperarea socială reală, pașnică, non-agresivă, o imposibilitate.

În rest, celelalte caracteristici ale culturii de clasă superioară sunt necesare acestei mobilități sociale pe verticală la nivel agregat : preferință socială de timp redusă, orientare pe termen lung, stăpânire de sine puternică și control al propriilor acțiuni, dezgustul față de violență asupra aproapelui și disponibilitate redusă față de risc. Numai cu astfel de însușiri personale se poate crea o societate civilizată în care rata criminalității va fi redusă drastic.

În condițiile regimului actual, în lumina mecanismelor sistemului politic și legislativ subliniate deja, mobilitatea socială este îndreptată spre pozițiile și cultura clasei inferioare : orientare spre prezent, absența stăpânirii de sine, efectuarea unor riscuri foarte mari și neasumarea lor mai ales în contextul jocului cu sumă nulă și al hazardului moral (speculațiile), relativism moral, criminalitate, violență, depedență de droguri, disoluția valorilor familiale. Cu cât aceste mecanisme continuă să își exercite influența, anomia și haosul social sunt singurele puncte de destinație : nicăieri.

Concluzie

Pentru studierea sistematică a fenomenului devianței și criminalității, este foarte importantă relația dintre fenomenul preferinței de timp și dinamica sistemului politic și a sistemului legislativ. Cercetarea din acest articol a încercat să releve faptul că există o interacțiune complexă între aceste sisteme, interacțiune care produce o serie de rezultate specifice. Sistemul politic nu este independent de legislația adoptată, iar adoptarea legislației nu poate fi fără urmări în certitudinea și planificarea acțiunilor indivizilor în societate. Lipsa certitudinii pe termen lung are un impact decisiv asupra structurării instituțiilor sociale și asupra stimulentei care favorizează manifestarea comportamentelor deviante și criminale.

Bibliografie

- Banfield, E.C. (1974) *The Unheavenly City Revisited*. Boston: Little, Brown and Company.
- Bastiat, F. (2007a) That Which is Seen and That Which is Not Seen, în *The Bastiat Collection*, The Ludwig von Mises Institute, Auburn, vol. 1, 1-48.
- Bastiat Frédéric (2007b). The Law, în *The Bastiat Collection*. The Ludwig von Mises Institute, Auburn, vol. 1. 49-94.
- Benson, B.L. (2005) Regulation, More Regulation, Partial Deregulation, and Reregulation: The Disequilibrating Nature of a Rent-Seeking Society, în P. Kurrild-Klitgaard (ed.), *The Dynamics of Intervention: Regulation and the Redistribution in the Mixed Economy*. Oxford: Elsevier, 105-145.
- Constituția României, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339&idl=1>.
- Cusson, M. (2005) Devianța, în R. Boudon. *Tratat de sociologie*. București: Editura Humanitas, 461-495.
- DiLorenzo, T. J. (2002) George Stigler and the Myth of Efficient Government, în *Journal of Libertarian Studies*, 16, 4, 55-73.
- Durkheim, E. (2004) *Regulile metodei sociologice*. București: Antet XX Press.
- Hoppe, H.-H. (1989) *A Theory of Socialism and Capitalism. Economics, Politics and Ethics*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Hoppe, H.-H. (1997) On Certainty and Uncertainty, în *The Review of Austrian Economics*, 10, 1, 49-78.
- Hoppe, H.-H. (2001) *Democracy The God that Failed. The Economics and Politics of Monarchy, Democracy and Natural Order*. New Brunswick: Transactions Publishers.
- Hülsmann, J. G. (1998) Toward a General Theory of Error Cycles, în *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 1, 4, 1-23.
- Hülsmann, J. G. (2006) The Political Economy of Moral Hazard, în *Politická Ekonomie*, 1, 35-47.
- Institutul Pro (2006) *20 de luni de acte*. Raport de analiză și monitorizare, www.infopolitic.ro.
- Kinsella, S. (1995) Legislation and the Discovery of Law in a Free Society, în *Journal of Libertarian Studies*, 11, 2, 132-181.
- Leoni, B. (1991) *Freedom and the Law*. Indianapolis: Liberty Fund.

- Merton, R.K. (1938) Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3, 672-682.
- Mills, C.W. (1959) *The Sociological Imagination*. Oxford: Oxford University Press.
- Mises, L. von (1996) *Human Action. A Treatise on Economics*. San Francisco: Fox & Wilkes.
- Mulligan, R.F. (2007) Time Preference and Property Rights, în *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 10, 1, 23-49.
- Ogien, A. (2002) *Sociologia devianței*. Iași: Editura Polirom.
- Oppenheimer, F. (1926) *The State. Its History and Development Viewed Sociologically*. New York: Vanguard Press.
- Rothbard, M.N. (1998) *Ethics of Liberty*. New York: New York University Press.
- Rughiniș, C. (2007) *Explicația sociologică*. Iași: Editura Polirom.
- Weber, M. (2005) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Londra: Routledge.

Primit la redacție: mai, 2010